

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Europolitologie: een literaturessay

Schendelen, M.P.C.M. van

Citation

Schendelen, M. P. C. M. van. (1984). Europolitologie: een literaturessay. *Acta Politica*, 19: 1984(4), 537-547.

Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3452473>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3452473>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Literatuur

Pluralistische rechtvaardigheid: terug naar de klassieke filosofie

Peter Verwey

- Naar aanleiding van: – William A. Galston, **Justice and the human good**. University of Chicago Press; Chicago 1980.
– Michael Walzer, **Spheres of justice. A defence of pluralism and equality**. Basic Books; New York 1983.

Een pluralistische maatschappij kent verschillende rechtvaardigheidsbeginselen. Afhankelijk van het sociale goed dat verdeeld wordt geldt een ander rechtvaardigheidsbeginsel. Medische hulp zou in zo'n pluralistische maatschappij bijvoorbeeld verdeeld moeten worden naar behoefte, terwijl scholing en onderwijs naar talenten en capaciteiten verdeeld moeten worden. Deze meervoudige opvatting van rechtvaardigheid staat centraal in het nieuwe boek van Michael Walzer *Spheres of justice*. De kern van zijn betoog is: 'that the principles of justice are themselves pluralistic in form, that different social goods ought to be distributed for different reasons, in accordance with different procedures, by different agents; and that all these differences derive from different understandings of social goods themselves – the inevitable product of historical and cultural particularism' (Walzer, p. 6).

De afgelopen tien jaar heeft *A theory of justice* van John Rawls gefunctioneerd als een 'schoolvoorbeeld' voor het ontwikkelen van rechtvaardigheidstheorieën. Gelet op de stroom van reacties zou men zelfs kunnen spreken van een nieuw paradigma in de politieke filosofie. Het belangrijkste kenmerk van dit paradigma is dat door middel van een 'right-based argumentatie' getracht wordt een bepaalde opvatting van rechtvaardigheid te verdedigen¹. Dit wil overigens niet zeggen dat de verschillende opvattingen van rechtvaardigheid binnen dit paradigma alle in een zelfde richting wijzen. Rawls' impliciete verdediging van de verzorgingsstaat staat bijvoorbeeld haaks op de ideeën van Robert Nozick over de minimale staat.

Walzers pleidooi voor pluralistische rechtvaardigheid past niet in het 'right-based paradigma' van de heersende rechtvaardigheidstheorieën.

Zijn theorie zou daarom een alternatief kunnen zijn voor dit paradigma. Echter de wijsgerige fundering van zijn theorie is uiterst zwak. In het voorwoord verwijst Walzer naar een meer fundamentele studie met een soort gelijke aanpak: William Galston, *Justice and the human good*. Galstons rechtvaardigheidstheorie is een herformulering van de klassieke opvattingen van Aristoteles. Zijn Walzer en Galston er samen in geslaagd een alternatief te bieden voor de 'right-based argumentatie' van het heersende paradigma, waarin Rawls' Theory of justice' zo'n belangrijke plaats inneemt?

Walzer: meervoudige rechtvaardigheid

Primaire sociaal-economische goederen moeten gelijk verdeeld worden, tenzij een ongelijke verdeling in het voordeel is van de zwaksten in de samenleving, zo luidt Rawls' 'general conception' van verdelende rechtvaardigheid. Walzer wijst zo'n beginsel af, omdat volgens hem voor verschillende sociale goederen verschillende verdelingsbeginselen moeten worden gehanteerd. De betekenis die deze goederen in een samenleving hebben dwingt hier toe. Een monistisch rechtvaardigheidsbeginsel als dat van Rawls heeft een egalitair karakter. Immers, volgens dit beginsel moet de totale situatie, het geheel van sociaal-economische goederen waarover personen kunnen beschikken, gelijk zijn. Het resultaat van een toetsing van de verdeling van sociaal-economische goederen aan één criterium is volgens Walzer 'simple equality'. De door Walzer verdedigde pluralistische opvatting van rechtvaardigheid leidt daarentegen tot 'complex equality' d.i. 'a complex relation of persons, mediated by the goods we make, share and divide among ourselves; it is not an identity of possessions. It requires then, a diversity of distributive criteria that mirrors the diversity of social goods' (Walzer, p. 18). Complexe gelijkheid is dus eigenlijk ongelijkheid omdat niemand evenveel krijgt, maar 'ieder het zijne' (Walzer, p. 312). Dat wil zeggen, ieder krijgt wat hem of haar toekomt volgens de verschillende verdelingsbeginselen. Complex equality brengt dus in tegenstelling tot simple equality, de verschillen tussen mensen en ook de verschillen tussen goederen tot uitdrukking. Toch is dit verwijt van Walzer aan Rawls wat al te gemakkelijk. Rawls algemene omschrijving van rechtvaardigheid sluit namelijk niet uit dat bepaalde goederen anders verdeeld worden. Het gaat immers om de totale situatie. Bovendien blijkt uit Rawls bijzondere omschrijving van rechtvaardigheid dat voor vrijheid en gelijkheid andere verdelingsbeginselen gelden.

Het complexe gelijkheidsideaal is volgens Walzer alleen acceptabel in-

dien de werkingssfeer van een verdelingsbeginsel duidelijk is vastgelegd. Bovendien mag de verdeling van het ene goed die van een ander niet beïnvloeden of overheersen. Walzer spreekt in dit verband van dominantie: 'No social good X should be distributed to men and women who possess some other good Y merely because they possess Y and without regard to the meaning of X' (Walzer, p. 20). Daarom mag bijvoorbeeld geld niet de reden zijn voor het verkrijgen van een goede medische behandeling. In dit geval overheerst immers de verdeling van welvaart (via het marktmechanisme) de verdeling van medische hulp (naar behoefte). Het stellen van grenzen is daarom, aldus Walzer, de enige manier om dergelijke vormen van onrechtvaardigheid te bestrijden.

Het belangrijkste deel van Walzers betoog bestaat uit het analyseren en beschrijven van verschillende 'sferen van rechtvaardigheid'. Hij maakt hierbij gebruik van vele, hedendaagse, maar ook historische, voorbeelden. Deze manier van werken is bewust door Walzer gekozen en verschilt sterk van de benadering in de heersende rechtvaardigheidstheorieën. Het is een kritiek op het formele, abstracte en ahistorische karakter van deze theorieën. Te denken valt hierbij aan Nozicks afleiding van de minimale staat of aan Rawls' 'original situation'. Walzers pleidooi voor meervoudige rechtvaardigheid heeft een particularistisch karakter, waarin geschiedenis en cultuur belangrijke elementen zijn. De rechtvaardigheid van een samenleving schrijft Walzer, kan niet worden afgeleid uit de vraag wat rationele individuen onder bepaalde universele condities zullen kiezen. Een dergelijke vraagstelling is voor de rechtvaardigheid in een concrete samenleving van geen belang. Daar gaat het om 'what would individuals like us choose, who are situated as we are, who share a culture and are determined to go on sharing it' (Walzer, p. 5). Dit standpunt van Walzer maakt ook duidelijk waarom voor verschillende goederen verschillende verdelingsbeginselen gelden. Cultuur is namelijk een zingevend kader van een groep samenlevende personen. De betekenis van verschillende goederen is hiervan een belangrijk onderdeel. En daarom: 'If we understand what it (social good, PV) is, what it means to those for whom it is a good, we understand how, and for what reasons it ought to be distributed. All distributions are just or unjust relative to the social meaning of the goods at stake' (Walzer, p. 9).

Op drie belangrijke punten wijkt Walzers opvatting dus af van het huidige paradigma: ten eerste bepleit hij een pluralistisch rechtvaardigheidsbeginsel; ten tweede zijn deze beginselen afgeleid uit de betekenis van een sociaal goed; en tenslotte heeft zijn theorie geen algemeen karakter, maar is particularistisch van aard.

Relativisme en conventies

Over de fundering van de verschillende rechtvaardigheidsbeginselen maakt Walzer zich weinig zorgen. Hij poneert zonder veel argumenten, maar met veel voorbeelden, dat de sociale betekenis van een goed naar een bepaald verdelingsbeginsel verwijst. De rechtvaardigheid van een verdeling is dus relatief ten opzichte van die betekenis. Dit lijkt me het zwakke punt in zijn betoog. Hij verzuimt aan te geven welke rol sociale goederen in het menselijk handelen en streven in het algemeen spelen. Daardoor vervalt hij mijns inziens in een onhoudbaar relativisme, dat het gevolg is van het afleiden van rechtvaardigheid uit conventies.

Walzers relativisme komt duidelijk naar voren wanneer men zich een situatie voorstelt waarin de betekenis van een goed niet (meer) eenduidig is. In zo'n geval kan het verdelingsbeginsel of de afbakening hiervan niet meer bepaald worden en de betreffende sfeer van rechtvaardigheid valt dan ten prooi aan sociale strijd. Onderwijs en scholing moeten volgens Walzer verdeeld worden naar talenten en capaciteiten. Maar indien blijkt dat etnische minderheden relatief minder scholing ontvangen, moet dit beginsel dan geen ruimte bieden voor positieve discriminatie? Medische zorg moet verdeeld worden naar behoefte. Een betere behandeling door grotere rijkdom moet volgens Walzer worden uitgesloten. Betekent dit dan dat de medische zorg volledig moet worden generationaliseerd?

Walzer blijft het antwoord schuldig². De kern van het probleem is dat in dit soort gevallen verschil van mening bestaat over de betekenis van het te verdelen sociale goed. Een antwoord in de zin dat men dan moet zoeken naar de werkelijke betekenis, of dat men in zo'n verschil van mening positie moet kiezen, lijkt me geen oplossing te bieden. Beide mogelijkheden vragen immers opnieuw om argumentatie, die niet meer te geven is op basis van de betekenis van een sociaal goed. Mij lijkt dat in dit soort gevallen de vraag naar wat rechtvaardigheid in het algemeen betekent, van groot belang is. Rationeel beargumenteerde en algemene beginselen zouden dan uitkomst kunnen bieden om de verschillende interpretaties te toetsen. Maar nu blijkt dat het heersende paradigma, dat Walzer juist kritiseert, onontbeerlijk is.

Binnen het bestaande paradigma worden door middel van een 'right-based argumentatie' verdelingsbeginselen afgeleid uit een aan Kant verwant begrip van autonomie. Fundamenteel is de idee van vrijheid en gelijkheid van de menselijke persoon. Doelinden en goederen spelen in deze (kantiaanse) opvatting van rechtvaardigheid een ondergeschikte rol. Zo betoogt Rawls bijvoorbeeld in zijn kritiek op het utilisme dat 'We should not attempt to give form to our life by first looking to the good

independently defined. It is not our aims that primarily reveal our nature but rather the principles that we would acknowledge to govern the background conditions under which these aims are to be formed and the manner in which they are to be persuaded³. Verdelingsbeginselen zijn in Rawls' opvatting dus niet afhankelijk van bepaalde doeleinden en goederen; ze zijn gebaseerd op een opvatting van het individu. Toch spelen goederen een rol in de afleiding van rechtvaardigheidsbeginselen, zoals blijkt uit Rawls' 'thin theory of the good'. Elders heeft Rawls nader aangegeven dat deze 'thin theory' kan worden begrepen als een omschrijving van primaire goederen. 'Primary goods', schrijft Rawls, 'are social background conditions and all purpose means generally necessary for forming and rationally pursuing a conception of the good'⁴. Primaire goederen zijn dus volgens Rawls universele middelen voor het realiseren van een bepaald levensplan. De idee van primaire goederen is een implicatie van het afleiden van rechtvaardigheidsbeginselen uit een opvatting van het individu.

Walzer gaat op een tegengestelde manier te werk. De idee van primaire goederen kan volgens hem niet dienen als grondslag voor een rechtvaardigheidstheorie. De sociale betekenis van een goed levert dit fundament. Hij schrijft: 'There is no single set of primary or basic goods conceivable across all moral and material worlds – or, any such sets would have to be conceived in terms so abstract that they would be of little use in thinking about particular distributions' (Walzer, p. 8). De consequentie hiervan lijkt me op gespannen voet te staan met Walzers verdediging van pluralisme. Rawls' rechtvaardigheidstheorie stelt geen strikte grenzen aan bijzondere opvattingen van het goede: ieder stelt zich bepaalde doeleinden of maakt een eigen levensplan. Primaire goederen zijn hiervoor universele middelen. Rawls' theorie regelt de verdeling van deze goederen en maakt zo een pluralistische levenswijze mogelijk. De vraag is of dit voor Walzers benadering ook geldt. Walzer kan dit pluralisme mijns inziens nog maar moeilijk verdedigen omdat zijn sferen van rechtvaardigheid levensplannen op een conventionele wijze gaan bepalen. Primaire goederen zijn er in Walzers opvatting niet, alleen de betekenis van een sociaal goed. Deze betekenis regelt niet alleen de wijze van verdeling, maar ook het gebruik van het goed. Vanuit de cultuur worden zodoende de grondtrekken van een bepaald levensplan voorgeschreven; een bepaalde manier van leven wordt als de meest wenselijke verondersteld.

Galston: Justice and the human good

Walzers theorie is zo tot een dilemma geworden. Wanneer Walzer verschillende verdelingsbeginselen wil verdedigen, dit zijn de sferen van rechtvaardigheid, dan veronderstelt dit eenduidige, cultureel bepaalde, betekenissen van goederen. Maar deze betekenissen sluiten tegelijkertijd een pluralistische wijze van leven uit. Een uitweg is mogelijk door op fundamentele wijze een relatie te leggen tussen menselijk handelen en streven in het algemeen en de doeleinden die hiermee verbonden zijn. De opvattingen van William Galston, waarnaar Walzer verwijst, zijn in dit verband van belang. Hij poogt de klassieke opvatting van Aristoteles toepasbaar te maken op deze tijd en kritiseert zo de bestaande rechtvaardigheidstheorieën. 'I have combined', schrijft Galston in zijn voorwoord, 'a quasi-Aristotelian view of the human good with Aristotle's formal analysis of justice as proportionality and have applied the resulting material principles (...)' (Galston, p. XI).

Rechtvaardigheid karakteriseert Galston in het algemeen als een stand van zaken; een situatie waarin personen objecten rechtmatig bezitten. Rechtvaardigheid van aanspraken of 'entitlement' is dus het kernbegrip van zijn verdelingsbeginselen. Daarnaast maakt ook een opvatting van 'human good' deel uit van deze opvatting van rechtvaardigheid. Want, zo betoogt Galston, 'general distributional principles are vacuous without some determinate concept what benefits and harms individuals' (Galston, p. 6). De door Galston en aan Aristoteles verwante opvatting van goed, bestaat uit de volgende onderdelen: de waarde van 'self-preservation', 'developed existence', 'happiness', en tenslotte de waarde van 'rational action'. Te leven en te kunnen blijven leven in gemeenschap met anderen; zich ten volle te kunnen ontplooien (een vorm van perfectionisme) en zo gelukkig te kunnen zijn, is dus de kern van Galstons opvatting van 'human good'.

De idee van rechtvaardigheid als entitlement betekent dat er voor het verdelen van een bepaald goed sprake moet zijn van valide claims. Galston onderscheidt twee fundamentele categorieën: ten eerste die gebaseerd zijn op 'need', en ten tweede die gebaseerd zijn op 'desert'. De relatie van deze grondslag voor de verdeling naar de opvatting van human good legt Galston door de omschrijving van behoefte en verdienste. Need of behoefte betekent het ontbreken van middelen die nodig zijn om te kunnen blijven voortbestaan en zich te kunnen ontwikkelen. Verdienste of desert betekent dat een persoon op basis van een bepaalde kwaliteit in een bijzondere positie wordt geplaatst met betrekking tot het verwerven van een bepaald goed. Een claim gebaseerd op behoefte verwijst naar gelijkheid en brengt

dus gemeenschappelijkheid tot uitdrukking. Verdienste daarentegen verwijst naar ongelijkheid en brengt juist de onderlinge verschillen tussen mensen tot uitdrukking. Ook de wijze van verdeling is hiermee bepaald. Want een verdeling op basis van claims betekent ook een verdeling naar de mate van een claim. Hierin komt het proportionaliteitsbeginsel van Aristoteles tot uitdrukking. In termen van Nozick zou men een verdeling naar behoefte een 'end-state principle' kunnen noemen; en een verdeling naar verdienste een 'historical principle'. De omschrijving van human good, de idee van rechtmatigheid of entitlement van aanspraken gebaseerd op need en/of desert, en het beginsel van proportionaliteit zijn dus drie centrale elementen van Galstons rechtvaardigheidstheorie.

Gezien dit uitgangspunt is het niet verwonderlijk dat Galston de door Rawls verdedigde opvatting van primaire goederen afwijst. Want, schrijft Galston, 'appropriate means (primaire goederen als universele middelen - P.V.) will vary with circumstances, but the worth of the means and of varying quantities of means is determined by their instrumental relation to determinate ends that delimit without completely specifying the human good' (Galston, p. 56). Vrijheid is een van de belangrijkste primaire goederen die Rawls onderscheidt. Dit is te verklaren uit zijn pluralisme van doeleinden. Ieder mag een eigen levensplan ontwikkelen en dit trachten te realiseren. Dit veronderstelt vrijheid en de verdeling hiervan door beginselen van rechtvaardigheid. Galston neemt een tegenovergestelde positie in. Hij betoogt, 'that it is impossible to view freedom as an end unless it is illicitly identified with the acts or end-states toward which it is directed. But freedom is not an end, it cannot ... be a basic good' (Galston, p. 98). Een belangrijk argument voor deze opvatting van vrijheid is, zo betoogt Galston, dat vrijheid geen ongebondenheid betekent. 'It is', zegt hij, 'a mistake to view individuals as "originally" unconstrained, taking on constraints only through the voluntary surrender of freedom' (Galston, p. 99). Het bekende voorbeeld in dit verband is dat een kind niet vrij is zich ongebonden tegenover zijn ouders te gedragen, omdat hij hen niet gekozen heeft. Toegepast op de maatschappij betekent dit dat 'the social and political dimensions of our existence imposes unchosen limits on us ...' (Galston, p. 99). Galston richt zich hier impliciet tegen Rawls. Hij meent dat Rawls een volledig verkeerd begrip heeft van de samenleving. In navolging van Aristoteles betoogt Galston dat de mens een 'zoon politikon' is: 'We are being so constituted that we can achieve development and satisfaction only within a political community' (Galston, p. 4). Dit natuurlijke aspect van het samenleven wordt volgens Galston door Rawls miskent als hij de samenleving opvat als het resultaat van keuze en contract. 'As human beings', zo concludeert Galston, 'our separate existences are linked

in important ways prior to an application of reason and will to the construction of a common life' (Galston, p. 4/5).

De klassieke opvatting over de natuurlijkheid van de gemeenschap brengt Galston dus in stelling tegen de interpretatie van Rawls van het moderne natuurrecht uit de 17e eeuw. De centrale kwestie is de status van menselijke vrijheid. Dit leidt tot een verschil in opvatting over de relatie tussen individu en gemeenschap. Vanuit de opvatting van de mens als gemeenschapswezen, is de samenleving een natuurlijk verband, waarbinnen geen plaats is voor een aan de persoon gekoppelde abstracte opvatting van vrijheid. Dit maakt duidelijk waarom Walzer uiteindelijk niet in staat is een pluralisme te verdedigen. Zowel Walzers als Galstons opvattingen zijn gebaseerd op een theorie van doeleinden van het menselijk handelen. Galstons theorie is abstract en algemeen: Walzers theorie kan worden beschouwd als een verbijzondering hiervan binnen bepaalde culturen. De cultuur specificceert dan de door Galston abstract geformuleerde doeleinden. Beiden gaan er ook van uit dat de mens niet op zichzelf staat. Bij Galston is de mens een 'politiek dier', bij Walzer een 'cultuurdier'. Volgens beiden is de mens dus fundamenteel afhankelijk van anderen. Galston schrijft: 'human beings necessarily share their fate with one another, by nature...', en daarom: 'that what legitimately befalls us is not independent of collective considerations' (Galston, p. 141). De cultuur en daarmee de betekenis van een sociaal goed is een van de belangrijkste elementen van dergelijke 'collective considerations'. Omdat de persoon hieraan onderworpen is, is een Rawlsiaans pluralisme door Galston en Walzer niet goed te verdedigen.

De oppositie tegen het liberalisme

De oppositie van Walzer en Galston tegen het bestaande paradigma is uiteindelijk gebaseerd op het verwerpen van het liberale karakter van deze theorieën. De kern van hun kritiek op het liberalisme ligt niet in de opvattingen over de markt, het eigendom, of de mate van overheidsinvloed. Wat dit betreft laten ook theorieën uit het heersende paradigma nogal wat verschillen zien. Nozick geeft een libertaire verdediging van de minimale staat. Rawls' verdediging van de verzorgingsstaat heeft links-liberale en sociaal-democratische kenmerken. Walzer verdedigt met behulp van zijn theorie eveneens de verzorgingsstaat. In het slothoofdstuk concludeert Walzer dat zijn pleidooi voor rechtvaardigheid in onze maatschappij het best tot uitdrukking komt in 'decentralised democratic socialism' en 'strong welfare state'. Dit pleidooi voor democratisch socialisme

en verzorgingsstaat richt zich eigenlijk tegen twee andere opvattingen. Enerzijds tegen het kapitalisme. De onrechtvaardigheid van het kapitalisme bestaat uit de overheersing van kapitaal buiten de markt. Walzer verwerpt de markt als verdelingsmechanisme voor bepaalde goederen dus niet. Anderzijds keert Walzer zich tegen staatsocialisme, waar volgens hem een soort 'Gleichschaltung' plaatsvindt. Hier is sprake van een totale en systematische coördinatie van goederen en sferen die juist gescheiden moeten blijven. De kern van de kritiek van Walzer en Galston op het heersende paradigma is het ontbreken van een opvatting over doeleinden. Dworkin maakt duidelijk dat dit ontbreken de centrale kwestie is van liberale theorieën.

Liberalen, socialisten en conservatieven verschillen niet van mening over de norm dat alle burgers door de overheid gelijk behandeld moeten worden. Het verschil van mening ontstaat omdat twee verschillende interpretaties gegeven kunnen worden van gelijke behandeling. De eerste opvatting gaat ervan uit dat de overheid neutraal moet zijn met betrekking tot individuele opvattingen van goed, doeleinden en levensplannen. De tweede opvatting betoogt juist het tegengestelde. De overheid kan volgens deze opvatting niet neutraal zijn, omdat een gelijke behandeling van allen onmogelijk is zonder een theorie van het goede, doeleinden. Liberale theorieën, zo betoogt Dworkin, gaan ervan uit, dat 'political decisions must be so far as possible, independent of any particular conception of the good life, or what gives value to life'. Niet-liberale theorieën stellen volgens Dworkin dat gelijke behandeling van allen 'cannot be independent of some theory about the good for man or the good of life, because treating a person as an equal means treating him the way the good or truly wise person would wish to be treated'⁵. Dworkin betoogt dat deze tweede opvatting ten grondslag ligt aan conservatieve opvattingen, en ook is terug te vinden in bepaalde vormen van socialisme.

Hiermee is de kern van het meningsverschil geschetst. Het huidige paradigma in de rechtvaardigheidstheorie heeft een liberaal karakter: het ontbreekt aan een inhoudelijke theorie over het goede, doeleinden en levensplannen. Uitgaande van autonomie en vrijheid wordt in dit paradigma door middel van een right-based argumentatie, die bij Rawls een kantiaans karakter heeft, bepaalde rechtvaardigheidsbeginselen verdedigd. De critici van dit paradigma stellen hier een goal-based argumentatie tegenover. Galston ontwikkelt een op Aristoteles gebaseerde algemene theorie over doeleinden van menselijk handelen; Walzer geeft hiervan verbijzonderingen binnen bepaalde culturen. Opvallend is dat ook het utilitarisme, waartegen Rawls' theorie is gericht, ook een goal-based argumentatie is. Het doel van het handelen wordt in dit geval omschreven

als geluksmaximalisatie of nutsmaximalisatie. Critici van het huidige paradigma als Galston delen deze enge doelopvatting niet. Hij verruimt door gebruik te maken van klassieke opvattingen de omschrijving van doeleinden. Geluk is volgens hem niet het enige doel van menselijk handelen en bovendien is geluk niet louter materiële behoeften bevrediging. Vanuit dit standpunt tekent zich de volgende ontwikkeling af in de Amerikaanse politieke filosofie en ethiek⁶. Tot na de Tweede Wereldoorlog is de positie van het utilitarisme, zowel in de vorm van klassieke formuleringen van Hume, Bentham, Mill, en Sidgwick, als ook in moderne versies van o.a. Harsanyi en Sen, overheersend geweest. Vanuit een aan Kant verwante positie wordt dit utilitarisme bekritiseerd. Rawls' *Theory of justice* is wat dit betreft een mijlpaal. Zijn theorie doet dienst als een schoolvoorbeeld van een right-based argumentatie. Gelet op de nieuwste publikaties wordt het liberale karakter van deze theorieën bekritiseerd, waarbij opnieuw gebruik wordt gemaakt van een goal-based argumentatie. De omschrijving van doeleinden wordt echter door terug te gaan naar klassieke opvattingen verruimd⁷.

Deze ontwikkeling is zeker toe te juichen. Het leidt tot een scherpzinnig debat over ethische en politiek-filosofische vraagstukken. Dit debat heeft lange tijd stil gelegen. Aan de ene kant door een te grote nadruk op meta-ethische vraagstukken en ook door een formele benadering. Aan de andere kant leken de oude politiek-filosofische opvattingen door de ontwikkeling van de economie overbodig. Walzer en Galston hebben beiden een nieuwe impuls gegeven aan het herlevende debat in de politieke filosofie. Zij dragen belangrijk materiaal aan voor een andere visie op het vraagstuk van verdelende rechtvaardigheid.

Noten

1. De term 'right-based' argumentatie ontleen ik aan Ronald Dworkin. Zie nader: *Justice and rights*, in: *Taking rights seriously*, London 1977. Hij bedoelt hiermee theorieën waarin een bepaald recht centraal staat in de argumentatie. Hiertegenover plaatst Dworkin 'goal-based' argumentaties. In deze theorieën staat een bepaald doel van het handelen centraal. Dworkin schrijft: '...a theory might be goal-based, in which case it would take some goal, like improving the general welfare, as fundamental; it might be right-based, taking some right, like the right of all men to the greatest possible overall liberty as fundamental...' (p. 171). Deze twee typen van argumentatie zijn gebaseerd op het onderscheid tussen teleologie en deontologie uit de ethiek. Zie voor dit onderscheid nader: W. K. Frankena, *Ethics*, Englewood Cliffs (NJ) 1973. Rawls' *Theory of justice* is wel het meest bekende voorbeeld van een right-based argumentatie. Het is een referentiepunt geworden

voor verschillende opvattingen binnen deze argumentatie. Daarom spreek ik in dit verband van een paradigma.

2. Zie voor een nadere kritiek op het relativisme van Walzer, de bespreking van *Spheres of justice* door Dworkin in *The New York Review of Books* (14-4-1983) en de hierop volgende discussie (21-7-1983).

3. J. Rawls, *Theory of justice*, Oxford 1972, p. 560.

4. J. Rawls, *Social unity and primary goods*, in: A. Sen en B. Williams (ed.), *Utilitarianism and beyond*, Cambridge 1982, p. 169.

5. R. Dworkin, *Liberalism*, in: S. Hampshire (ed.), *Public and private morality*, Cambridge 1978, p. 127. Zie verder ook de bespreking door Dworkin van het boek van Bruce Ackerman, *Social justice and the liberal state*, in: *The New York Review of Books*, getiteld: *What liberalism isn't* (20-1-1983); en ook *Why liberals should believe in equality* (3-2-1983).

6. Stephen Darwall geeft van deze ontwikkeling een globale schets. Zie nader: *Is there a Kantian foundation for Rawlsian justice*, in: G. Blocker en E. Smith (ed.), *John Rawls' Theory of social justice*, Athens 1980, p. 311.

7. Galston tracht overigens aan te tonen dat ook de liberale opvattingen wel degelijk een inhoudelijke theorie over doeleinden bezitten. Zie nader: *Defending liberalism*, *American Political Science Review*, sept. 1982, p. 620.